

Äänimaiseman suunnittelu ja hyödyntäminen senioreiden hyvinvointiin

Samuel Riuttaskorpi

Opinnäytetyö

Syyskuu 2012

Viestinnän koulutusohjelma

Teatterin ja tapahtumien av-suunnittelu

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU

Tampere University of Applied Sciences

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma
Teatterin ja tapahtumien av-suunnittelu

SAMUEL RIUTTASKORPI

Äänimaiseman suunnittelu ja hyödyntäminen senioreiden hyvinvointiin.

Opinnäytetyö 31 sivua, josta liitteitä 4 sivua
Syyskuu 2012

Opinnäytetyössä tutkitaan äänimaisemaa senioreille kuunnelman näkökulmasta. Samalla tutkitaan heidän äänellisiä mieltymyksiä. Työssä avataan äänimaiseman ja kuunnelman teoriaa. Opinnäytetyössä pohditaan, mitä haasteita kuunnelman suunnittelussa on ja mitä asioita tulee ottaa huomioon, kun suunnitellaan kuunnelmaa senioreille.

Tavoitteena oli tutkia ja kehittää äänimaisemaa seniorien arkielämään. Suurin osa tutkimustyön lähteistä koostuu kirjallisuudesta ja haastatteluista Hervannan Kotosalla-korttelin asukkaista. Heiltä on saatu arvokasta tietoa ja näkökulmia tutkimustyöhön.

Haastatteluista saadun tiedon perusteella kuunnelmille on kysyntää. Samalla selvisi millaisia ääniä seniorit kokevat miellyttäväiksi ja millaisia ärsyttäväiksi. Aihetta on tutkittu hyvin vähän aikaisemmin, ja uusille tutkimuksille olisi tarvetta.

Asiasanat: Äänimaisema, kuunnelma, seniori

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Media
Theatre and Event Lighting and Sound Design

SAMUEL RIUTTASKORPI

The Designing and Utilizing of Soundscape for the Well-being of Senior Citizens.

Bachelor's thesis 31 pages, appendices 4 pages
September 2012

In this thesis the soundscape for senior citizens is studied from the viewpoint of a radio play. Their liking of different sounds is researched, too. In my study I deal with the theories of soundscape and a radio play. In this paper I also consider what challenges the planning of a radio play has and what things have to be taken into consideration when a radio play is designed for senior citizens.

The purpose of this research was to develop the soundscape of the senior citizens in their daily life. The main part of the study consists of literature and the interviews of the inhabitants of Hervanta Kotosalla dwellings. They provided this study with valuable facts and points of view.

According to the interviews there is still a demand for radio plays. Besides I found out what kind of sounds the senior citizens experienced as pleasant and what irritating. So far there is very little research on this subject and thus there would be need for further studies.

Key words: Soundscape, Radio Play, Senior Citizen

Sisällys

1 Johdanto	4
2 Äänimaiseman suunnittelu senioreille.....	5
2.1 Hyvinvointialan Living Lab –hanke	5
2.2 Akustiikka	5
2.3 Äänimaisema arjessa	6
3 Äänikerronta Hyvinvointialan Living lab -hankkeessa	
3.1 Puhe	9
3.2 Musiikki.....	9
3.3 Äänitehosteet.....	10
3.4 Hiljaisuus on sopimus.....	10
4 Äänimaiseman ja kuunnelman haasteet senioreille	12
4.1 Kuulo	12
4.2 Peittoilmiö	13
4.3 Melu ja epämiellyttävät äänet	14
5 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat.....	15
6 Tutkimuksen kohde ja menetelmät	16
6.1 Tutkimuskohde	16
6.2 Tutkimusaineisto ja –menetelmät	17
6.3 Tutkimuksen eettisyys	19
7 Tulokset	20
7.1 Kuunnelma	21
8 Pohdinta.....	24
Lähteet	26
Liitteet	27

1 Johdanto

Opinnäytetyössä tarkastellaan äänimaisemaa ja äänikerrontaa ikääntyneiden ihmisten näkökulmasta ja heidän kykyään havainnoida ja ymmärtää omaa tai yhteisön akustista ympäristöä. Tutkimus toteutettiin haastatteluilla ja kuunnelmana ikääntyneille asukkaille Hervannan Kotosalla-korttelissa, joka sijaitsee Tampereella Hervannan kaupunginosassa. Kohderyhmä koostui henkilöistä, jotka olivat omatoimisia ja asuivat omissa kodeissaan. Ennen kuunnelmaa haastateltiin viittä asukasta ja ohjelman kuuntelun jälkeen yhtätoista henkilöä. Esiityksen äänet suunniteltiin sen mukaan, mitä ajatuksia saatiin haastateltavilta ennen demoa. Työssä yritettiin tuoda esille kaikille mieleisiä ääniä ja musiikkia. Muutamia ”ärsyttäviäkin” ääniä liitettiin kuunnelmaan.

Äänikerronta käsittää muun muassa puheen, musiikin, äänitehosteet sekä hiljaisuuden. Kerronnallisia elementtejä käytetään hyödyksi mm. kuunnelmissa ja elokuvissa. Suurimpia äänimaiseman haasteita senioreille ovat kuulon aleneminen, peittoilmiö sekä melu ja epämiellyttävät äänet. Tavoitteena on tutkia ja toteuttaa äänillä virikkeitä senioreiden arkielämän tueksi. Tämä opinnäytetyö toteutettiin yhdessä Hyvinvointialan Living Lab- hankkeen kanssa.

Työssäni käsittelen myös akustiikan osa-alueita, jotka liittyvät äänimaisemaa ja kuunnelman toteuttamiseen.

2 Äänimaiseman suunnittelu senioreille

2.1 Hyvinvointialan Living Lab –hanke

Opinnäytetyö käsittelee äänimaiseman suunnittelua senioreille. Työn toteutettiin kuunnelmana Hervannan Kotosalla-korttelin monitoimitilassa. Opinnäytetyöhön liittyvä kuunnelma ja av-suunnitelmat toteutettiin osana ylimaakunnallista Hyvinvointialan Living Lab -hanketta. Tampereen ammattikorkeakoulu (TAMK) toteutti Satakuntaliiton ja Euroopan Aluekehitysrahaston rahoittamaa Hyvinvointialan Living Lab -hanketta yhdessä Porin Seudun Kehittämiskeskus Oy:n (POSEK) ja Etelä-Pohjanmaan Terveysteknologian Kehittämiskeskus ry:n (EPTEK) kanssa. Hyvinvointiala Living Lab -hankkeessa tutkittiin ja kehitettiin seniori-ikäisille soveltuvia uusia palvelu- ja teknologiainnovaatioita kotona asumisen helpottamiseksi yhteistyössä asiakkaiden, yritysten, kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Pirkanmaan osahankkeessa tavoitteena oli muistihäiriöisten, dementoituneiden ja muiden palvelutalossa asuvien hyvinvoinnin ja elämänlaadun sekä sosiaalisen kanssakäymisen lisääminen palveluita ja teknologioita hyödyntäen. (Heinonen, 2012.) Tutkimuksessa oli mukana kolme projektityöntekijää hankkeesta. Living Lab –hanke sai jatkoa muista Living Lab –hankkeista, muun muassa kansainväliselle tutkimukselle on haettu rahoitusta.

2.2 Akustiikka

Akustiikka on tieteen ja tekniikan osa-alue, jossa äänen ominaisuuksia ja vaikutuksia tutkitaan. Projektin tärkeimmät akustiikan osa-alueet olivat huoneakustiikka, fysikaalinen akustiikka ja psykoakustiikka. Fysikaalinen akustiikka käsittää äänen fysikaaliset ominaisuudet, esimerkiksi sen, kuinka nopeasti ääni kulkee ilmassa. (Koivumäki 1993, 8.) Huoneen akustiikka

vaikuttaa siihen miltä puhe, musiikki ja muut äänet huoneessa kuulostavat. Äänilähteestä lähtevä ääni heijastuu samassa kulmassa mistä se on tullut. Heijastunut ääni saapuu korvaan myöhemmin kuin suoraan tuleva ääni. Varhaiset heijastukset ovat kaikista oleellisimpia heijastuksia, ne joko sotkevat, vahvistavat tai heikentävät ääniaaltoa. (Laaksonen 2011, 34.) Näiden heijastusten jälkeen seuraavat ääniaallot muodostavat jälkikaiunnan. Nämä ovat paljon pienempiä eivätkä aiheuta äänessä niin paljon vääristymiä kuin varhaiset heijastukset. Jälkikaiuntaa kutsutaan myös kaiunnaksi. (Aro, 2006, 15.) Ihmisen kuulovaikutelmassa jälkikaiunta vaikuttaa tilantuntuun, esimerkiksi suuressa hallissa on pitkä jälkikaiunta. Kaikki kolme akustiikan aluetta (psykoakustiikka, fysikaalinen akustiikka ja huoneakustiikka) tulikin ottaa huomioon Hervannan Kotosalla-korttelin monitoimitilaan kuunnelmaa suunniteltaessa. Kaiku oli tarkoitukseen sopiva kyseisessä tilassa, joten kuunnelman esittäminen onnistui tilassa hyvin. Kuunnelman suunnittelussa käytetään hyödyksi myös psykoakustiikkaa, joka tarkastelee kuuloaistia ja kuulohavaintoja, ja sen avulla voidaan esimerkiksi pohtia, miten kuuliija saadaan reagoimaan eri ääniin ja eläytymään kuunnelmaan. (Koivumäki 1993, 8.)

2.3 Äänimaisema arjessa

Äänimaisema on käsitteenä laaja. Uimonen (2005, 18) toteaa, että termillä korostetaan yksilön ja yhteisön kykyä havainnoida ja ymmärtää akustista ympäristöä. Äänimaisema koostuu ihmisen, luonnon ja koneiden tuottamista äänistä, ja on sidoksissa kulttuuriseen vuorovaikutukseen. Perusääniksi miellämme useasti toistuvat ja ympäristölle tyypilliset äänet, esimerkiksi meren rannalla perusääniä voisivat olla vaikkapa tuuli ja meren aallot. (Koivumäki 1993, 42.) Erilaiset äänimaisemat ovatkin merkittävä osa elinympäristöämme (Hellström 2006, 82). Äänimaisemaan liittyvät muun muassa eläinten synnyttämät äänet. Ne määrittävät osittain vuodenaikoja ja ovat tietyillä alueilla

tunnusääniä. Esimerkiksi mehiläisten äänet tuovat kesän mieleen. (Koivumäki 1993, 42.)

Kahta ihmisen luomaa äänimaisemaa voidaan kutsua kaupungiksi ja maaseudeksi. Näissä molemmissa on niille itselleen tyypillisiä ympäristöjä. Kaupungin maisema erottuu maaseudusta, koska asutuskeskuksissa ja taajamissa on melkoisesti taustääntä joiden sekaan lyhytkestoisemmat pisteäännet häviävät. Muutenkin ääniympäristö on levoton, jatkuva ja toistuu samana päivästä toiseen. Maaseudulla maisema koostuu pitkälti rauhallisista tekijöistä kuten tuulen huminasta, metsän ja eläinten äänistä. Tällöin maaseudun tunnelma on rauhallisempi ja satunnaisempi. Äänet ehtivät muodostua rauhassa, jolloin ne tuovat tilaan syvyyttä, mikä taas kaupungin äänimaisemassa ei ole mahdollista. (Koivumäki 1993, 43.)

Keskiajalla länsimaisissa kaupungeissa äänimaisemaa hallitsivat kirkonkellojen ääni. Soitolla oli monta merkitystä: ne kutsuivat jumalanpalvelukseen ja samalla yhdistivät kyläläisiä. Niiden myös uskottiin ajavan pahoja henkiä pois kylästä. Kelloilla on ollut myös akustisen kalenterin merkitys. Niillä on kutsuttu väki koolle, jotta voitiin kertoa tulevista tapahtumista, kuten juhlista, onnettomuuksista tai levottomuuksista. Kelloilla on ollut myös henkilökohtainen merkitys kyläläisille, koska niillä on ilmoitettu syntymästä tai kuolemasta. Myöhemmin kellojen ääniä käytettiin radiokanavilla aikamerkkeinä ja niistä tuli monen kaupungin tunnusääni, kuten Lontoon Big Ben tai Turun Tuomiokirkko. (Koivumäki 1993, 43.)

Ennen äänen tallentamista (monotallennus keksittiin 1878) kaikkia ääniä yritettiin matkia ja kirjoittaa ylös. Koiran ääni on hyvä esimerkki, koska sen ”haukunta” opetettiin jo pienille lapsille ja kirjoihin se kirjoitettiin sanalla ”haukkua”. Samalla tällainen tallentaminen toi haasteita, koska jokainen mieltää kuulemansa yksilöllisesti. Analogisen tallennuksen myötä kaikki äänet voitiin tallentaa ja kuunnella. Sähköinen vallankumous mahdollisti suuremmatkin välimatkat kommunikoitaessa, kun ensin keksittiin puhelin ja myöhemmin

kovaääniset ja radio. Tämä mullisti maailmaa ja samalla pienensi välimatkoja.
(Koivumäki 1993, 43–44.)

3 Äänikerronta Hyvinvointialan Living lab -hankkeessa

3.1 Puhe

Puhe on äänikerronnassa oleellista, koska ajatukset ilmaistaan lauseilla, jotka taas rakentuvat sanoista ja käsitteistä. Näillä on eri kielissä sovittuja merkityksiä ja vivahde-eroja, jotka vaihtelevat kontekstin ja puhetilanteen mukaan. Puhetta täytyy tarkastella monesta näkökulmasta; kenelle puhutaan, kuka puhuu, mitä puhuu, miten puhuu, missä puhuu. (Äänipää – sivusto, 2011.) Seniorit olettivat, että kuunneluun liittyy aina puhe. Tämä tuli esille haastatteluissa ennen ja jälkeen kuunnelman tekoprosessin.

3.2 Musiikki

Musiikki on tärkeä tekijä, kun luodaan äänitaustoja. Musiikilla on paljon merkityksiä elämässämme. Jokaisella on omat mielimusiikkimme ja muistonsa niistä.

Musiikkia on helpompi vastaanottaa esimerkiksi melodian takia. Musiikilla voidaan luoda helposti erilaisia tunnelmia, koska melodiat vaikuttavat ihmisiin eri tavalla kuin äänitehosteet. Musiikissa käytetään sähköisiä ja akustisia instrumentteja ja erilaisia musiikkityylejä. (Äänipää-sivusto, 2011.) Musiikki nostaa mieleen muistoja. Senioreille on ehtinyt aikojen saatossa kertyä paljonkin kokemuksia, mitkä vaikuttavat musiikin kuulemiskokemukseen.

3.3 Äänitehosteet

Äänitehosteet ovat ääniä, joiden tarkoitus on kuvata äänilähdettä tunnistettavalla tavalla. Ihmisen kuuleminen ja kuulohavainnot ovat opittuja asioita. Tämän takia voimme harjaannuttaa kuuloa erilaisilla äänillä ja kuulohavainnoilla. Esimerkiksi lapsi tunnistaa jo varhain eri eläinten ääniä ja muusikko pystyy erottamaan epävireisen soittimen. Toisaalta kuuntelija voi äänitehosteiden avulla hahmottaa erilaisia tilanteita ja paikkoja (Äänipääsivusto, 2011.) Äänitehosteita käytetään myös elokuvan tekemisessä. Niillä tuetaan kuvassa tapahtuvaa toimintaa. Kuunnelmassa kuuntelija havaitsee ympäristön pelkästään kuuloaistilla antaen mielikuvitukselleen enemmän tilaa muistaen omat kokemuksensa tietyistä äänistä. Eri ihmisille voi samoista äänistä tulla hyvinkin erilaisia assosiaatioita; toisen henkilön miellyttävänä kokema ääni voi olla toiselle kuulijalle traumaattinenkin.

3.4 Hiljaisuus on sopimus

Hiljaisuus on äänen vastakohta. Hiljaisuus on äänetön tila tai paikka, missä emme havaitse korvillamme mitään. Tällainen tila on vaikea luoda, koska kuulemme riittävän hiljaisessa huoneessa ainakin oman sydämen lyöntimme. Hiljaisuutta on vaikeaa määrittää yksiselitteisesti. (Aro 2006, 47–48.)

Arkielämässä ei ole koskaan akustista äänettömyyttä, koska joka puolelta kuulemme erilaisia ääniä. Rakennuksissa ilmastointi, lämpöputket ja rakenteet äänitelevät erityisesti pakkasella. Suomessa on talvella joskus niin tyyntä, että avarassa ulkoilmassakin voi olla todella rauhallista. Kaupungissa asuvalle hiljaisuus tarkoittaa jatkuvaa kaupungin kohinaa. Kun on tottunut kaupungin meluun, hiljainen viikonloppu esimerkiksi mökillä voi olla ahdistavankin hiljainen kokemus. Ihminen ei ole tottunut luonnostaan meluisaan ympäristöön.

Teollistumisen myötä kaupunkeihin syntyi valtaiset melusaasteet. (Aro 2006, 47–48.)

Audiovisuaalisissa esityksissä ei pystytä aikaansaamaan täydellistä hiljaisuutta, koska koettu hiljaisuus ei ole sama kuin äänettömyys. Koetussa hiljaisuudessa on ”tyntyvän tuulen ja hiljenevän sateen ääniä”. Joskus esimerkiksi kaupunkilaiselle ikkunan läpi tuleva kaupungin kohina voi olla koettua hiljaisuutta. Jossakin tilanteissa pelkkä ihmisen läsnäolo, hengitys tai vaatteiden kahina saattavat tuoda hiljaisuuden vaikutelman. (Aro 2006, 47–48.)

Hiljaisuus on löytänyt myös ammattimuusikot, kun yhdysvaltalainen säveltäjä John Cage vei hiljaisuuden uudelle tasolle musiikissaan. Teoksessa 4`33” soittimien olleessa hiljaa kaikki äänet tulevat katsojista ja heitä ympäröivästä tilasta. (Aro 2006, 48.)

4 Äänimaiseman ja kuunnelman haasteet senioreille

4.1 Kuulo

Kuulolla on tärkeä rooli viestinnässä, missä edellytetään puheen ja muiden äänien monipuolista analysointikykyä. (Berggren, Jauhiainen, Levänen, Lind, Magnusson, Moore & Osen 2008, 88). Terveen ihmisen korva pystyy havaitsemaan ääniä, joiden taajuus vaihtelee 20Hz- 20kHz välillä. Kuulon ylärajataajuus on yksilöllinen ja iästä riippuvainen. (Kroskstad & Laukli 2008, 13). Korva sietää kovia ääniä 120–130 dB:iin asti vähän ja herkimmillään korva on 500- 6000Hz alueella. Ihmisen puheäänien taajuusalue sijaitsee samalla alueella, joten ihminen erottaa parhaiten puheen muihin ääniin verrattuna. (emt, 30, 116.)

Vastaanotamme kahdeksankymmentä prosenttia meille tulevasta informaatiosta näköaistin avulla. Jos samaan aikaan on sekä nähtävää, että kuultavaa informaatiota, luotamme näköön enemmän. Esimerkiksi televisiota katsoessamme miellämme puhujan äänen tulevan keskeltä kuvaruutua, vaikka se todellisuudessa tulee vasemmalta ja oikealta puolelta television kuvaruutua. Tämä johtuu siitä, että aivomme tulkitsevat äänen kuuluvan keskeltä. (Aro 2006, 22.) Nykyään informaatiotulva on niin suurta, että joudumme suodattamaan haluamamme tiedon. Kuulo ja näkö toimivat tässä tilanteessa yhteistyössä. Kun tarkennamme näkömme esimerkiksi teatteriesityksessä puhujaan, emme huomioi muita ääniä juuri ollenkaan. Melun keskellä pystymme myös havaitsemaan meille tärkeitä viestejä. Siihen tarvitsemme tarkkaavaisuutta. Olemme hyvin ”kuulolla” kun odotamme jotain tärkeää viestiä äänimassasta. (Aro 2006, 22.)

Kuulo kehittyy lapsen syntymästä teini-ikäiseen saakka. Tämän jälkeen kuulokyky alkaa huonontua hitaasti eikä muutoksia omassa kuulossa välttämättä huomaa. Tämä johtuu siitä, että kuulojärjestelmä sopeutuu kuulon alenemaan. Suurin osa kuulokuntoutusta tarvitsevista henkilöistä on iäkkäitä ja tarvitsee mahdollisesti kuulolaitteita. Tosin heikkokuuloisia on paljon nuorissakin, joilla on tavallisimmin synnynnäinen kuulovamma tai itse aiheutettu meluvamma. Kuulon muutoksiin on syynä kuulosolujen rappeutuminen, koska aistisolulla ei ole samaa uusiutumiskykyä kuin esimerkiksi ihosoluilla. (Arlinger, Jauhiainen, Jensen, Kotimäki, Magnusson, Sorri & Tranebjaerg 2008, 184–185.)

4.2 Peittoilmiö

Ihminen kuulee kaksi melkein saman taajuista ja samalla aikajaksolla olevaa ääntä, jolloin heikompi ääni peittyy voimakkaamman alle. Tätä kutsutaan peittoilmiöksi. (Arlinger 2008, 40). Peittoilmiöitä ovat taajuuspeitto ja ennakkopeitto. Taajuuspeitossa korva kuulee taajuuden esimerkiksi 250 Hz ja tämän harmonisista taajuuksista osan, kuten vaikka 1 kHz ja 4kHz. Tästä johtuen kuulokynnystaso nousee näiden taajuuksien kohdalla ja viiden kilohertsin ääni saattaa jo peittyä nousseen havaintokynnyksen vuoksi. Ennakkopeitto perustuu taas ajalliseen havainnointiin. Kova ääni peittää juuri sitä ennen ja jälkeen tulevan äänen. Esimerkiksi bassorummun paukahduksen aikana pedaalin vinkuna ei erotu. (Aro 2006, 25). Jauhiainen (1995) kertoo myös ihmisen kuuloaistinsolujen toimivan siten, että kovempi ääni peittoaa hiljaisemmän. Tämän kaltaista ilmiötä ikääntyneiltä on vaikea tutkia ja havainnoida, koska kuulon alenema vaikuttaa heihin enemmän kuin nuoremmilla.

4.3 Melu ja epämiellyttävät äänet

Meluksi mielletään ääni joka on häiritsevä, epämiellyttävä, voimakas ja ei-toivottu. Melua voidaan myös kuvailla ihmiselle haitallisena ilmiönä ja terveydelle vahingollisena. Kovat paukaukset, suuri hälinä, yksi ja sama ääni ja joskus myös musiikki, voivat olla ihmiselle ei-toivottuja ääniä. Hyvin voimakkaat äänet saattavat vaurioittaa kuuloa, vaikka sitä ei koettaisi epämiellyttäväksi. Ympäristömelun terveyshaittana pidetään juuri sen häiritsevyyttä. Melu myös haittaa ihmisen elintoimintoja, kuten melu häiritsee unta, nukahtamista, puheviestintää, suorituskykyä ja vegetatiivisia toimintoja. Melulähde voi olla vaikka työpaikka, jossa esiintyy toimiston puheen sorinan ja puhelinten pirinää. Toisenlaisessa työpaikassa esimerkiksi metalliverstaan koneet pitävät melua. Samalla rakennustyömaat aiheuttavat kovia ääniä ja vilkasta liikennettä. Tie-, ilma-, raideliikenne tuo paljon melusaastetta äänekkäillä liikennevälineillä. Vapaa-ajan melu voi olla vaikkapa moottoriharrastusten tuomat äänet ja jalkapallon kannustushuudot. Naapurin aiheuttama melu voi olla häiritsevää, kun se ylittää tietyn äänenvoimakkuuden rajan. Ihmisen melun sietokyky on yksilöllistä. Erityisesti sairaat, huonokuntoiset ja huonokuuloiset kokevat melun keskimääräistä häiritsevämpänä. (Arlinger, Landström, Laukli & Öhrström 2008, 266- 268.)

5 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat

Opinnäytetyöni tavoitteena on tuoda esille ikäihmisten erilaiset tarpeet äänen kannalta. Samalla tavoitteena oli tuottaa sisältöä senioreiden arkiseen elämiseen. Lähtökohtana tutkimukselle oli ikäihmisille suunnattu audiovisuaalisen tilan rakentaminen. Suunnitelma laajeni ja tutkimuskohteeksi tuli äänimaiseman suunnittelu, tutkiminen ja sen tuomat mahdollisuudet ikäihmisille. Haastatteluiden perusteella päädyin esittämään senioreiden toivomia ääniä kuunnelmana. Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen, jossa Hervannan Kotosalla kohteen vapaaehtoisia asukkaita haastateltiin ennen ja jälkeen demokuunnelman. Työtä edeltäneet haastattelut tehtiin iäkkäiden kodeissa ja niillä pyrittiin kartoittamaan heidän suhdettaan ääniin. Samalla haastateltavilta pyrittiin hakemaan ideoita tulevaan demokuunnelmaan. Kysymyksillä oli tarkoitus kartoittaa heidän mieltymyksiään erilaisiin ääniin. (liite 1: teemahaastattelurunko) Demokuunnelman jälkeen asukkaita haastateltiin uudelleen monitoimitilassa (liite 2: vastauslomake) Tällöin haluttiin selvittää palautteen avulla mitä seniorit pitivät kuunnelmasta ja miten he siinä esiintyvät eri äänet kokivat. Tutkimuskysymykseksi muodostui:

1. Mitä tulee ottaa huomioon äänimaiseman suunnittelussa senioreille?
2. Millaisista äänistä seniorit pitävät ja miten ne vaikuttavat heidän arkeensa?

6 Tutkimuksen kohde ja menetelmät

6.1 Tutkimuskohde

Hervannan Kotosalla-kortteli oli yksi Hyvinvointialan Living Lab – hankkeen Living Lab – ympäristöistä. Siellä oli mahdollisuus toteuttaa/hyödyntää innovatiivisella tavalla ääntä ja valoa iäkkäiden asukkaiden hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantamiseksi.

Kotosalla on YH Länsi Oy:n ja Kotosalla Säätiön yhdessä kehittämä nykyaikainen ja toimiva asumismuoto yli 55-vuotiaille. Kotosalla Säätiö omistaa Tampereen ja Turun seuduilla useita taloja. Hervannan Kotosalla-kortteli sijaitsee Tampereen Hervannan kaupunginosan ydinkeskustassa Pietilänselän ja Hervannan valtavyöhykkeen kulmauksessa, sekä Hervannan liikekeskuksen Duon vieressä. Tampereen keskustasta on vain noin kymmenen kilometrin matka. Kotosalla-kortteli muodostuu neljästä laadukkaasta kerrostalosta, jotka muodostavat kokonaisuuden. Vuokra-asuntoja on 205. Korttelin ensimmäinen talo valmistui syksyllä 2007 ja viimeinen talo kokonaisuudesta tuli valmiiksi talvella 2008. Rakennusten keskelle jää sisäpiha, jossa voi harrastaa aktiviteetteja. Talokokonaisuuden yhdistää sisäkäytävä, joka mahdollistaa kulkemisen lämpimässä ja tuulelta suojassa korttelin ympäri. (Kotosalla Säätiö, 2012.)

Tutkimuskohde oli Hervannan Kotosalla-korttelin senioriasukkaat ja heidän suhteensa ympäröivään äänimaisemaan. Syksyllä suunnittelimme Hervantaan Kotosalla-korttelin kerhuhuoneeseen ”toiminnallista olohuonetta”. Laadin tilaan suunnitelman ja laajensin tutkimuskohdetta kuunnelman tuottamiseen seniorien kanssa. Tällä pyrittiin tutkimaan ja kehittämään äänimaisemaa Hervannassa luoden samalla viihtyisyyttä arkielämään. Tämä toteutettiin kyselemällä ikääntyneiden omia mieltymyksiä äänistä. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat kaikki Hervannan Kotosalla -kohteen asukkaat.

Kuva 1: Hervannan Kotosalla-kortteli

6.2 Tutkimusaineisto ja –menetelmät

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen haastattelututkimus. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään selvittämään ja ymmärtämään tutkittavaa asiaa, ilmiötä tai kohdetta. Tutkimuksessa etsitään vastauksia esitettyihin kysymyksiin. Hirsjärvi, (1997,157) toteaa, että laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tieto hankitaan luonnollisista ja todellisista tilanteista havainnoimalla ja haastattelemalla. Tämä tutkimus- ja tiedonkeruumenetelmä soveltui hyvin tutkimukseeni, koska sekä henkilökohtaiset haastattelut että ryhmähaastattelu osoittautuivat hyviksi metodeiksi. Haastateltavien määrässä päädyttiin viiteen asukkaaseen. Suurimmalla osalla haastateltavista oli musikaalinen tai muuten taiteellinen tausta, joka vaikutti vastauksiin. Haastattelin heitä 31.1.2012 Hervannassa ennen demokuunnelmaa. Tämä haastattelukerta oli yksilöhaastattelu, joka kesti keskimäärin 20 minuuttia. Kaikki seniorit olivat kiinnostuneita tutkimuksesta. Toisinaan haastateltavia oli ohjattava takaisin aiheeseen, koska monet innostuivat puhumaan asian vierestä. Haastattelija pyrki olemaan mahdollisimman neutraali ja välttämään johdattelua, vaikka joillekin kuunnelma ja äänimaisema oli jokseenkin vieras asia. Haastattelijalla on myös vastuu pitää motivaatiota yllä haastattelussa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 43). Haastattelun edetessä valmentauduin kysymään mahdollisimman selkeästi ja ymmärrettävästi kysymyksiäni. Tilaisuudessa oli läsnä myös projektityöntekijä Living Lab –hankkeesta. Tarvittaessa hän laajensi tai toisti kysymykset.

Senioreille kerrottiin toteutettavasta kuunnelmasta, mutta vältettiin äänimaisemaan tai työhön liittyvien käsitteiden liiallista avaamista. Ennen haastattelua äänimaisemaan perustuvaa kuunnelmaa mainostettiin muutaman viikon ajan Hervannassa. Toisella haastattelukerralla tavattiin yhteensä 11 henkilöä. Tässä haastattelussa olivat mukana kaikki osallistuneet. Toiseen haastatteluun kirjattiin viisi kysymystä paperille (liite 2: vastauslomake), joihin he vastasivat demokuunnelman jälkeen. Ensin kuunnelmaa seurasi seitsemän senioria ja toisella kerralla neljä. Ensimmäisellä kerralla kuunnelmaa olivat kuuntelemassa kaikki viisi, joita oli haastateltu ennakkoon. Kun he olivat vastanneet, laajensin kyselyä haastattelemalla kaikkia yhdessä. Projektityöntekijä osallistui ryhmähaastatteluihin kuuntelijana. Tein muutamia lisäkysymyksiä. Halusin lisäkysymyksillä saada mahdollisimman paljon tietoa mitä haastateltavat olivat pitäneet äänistä (liite 3: haastattelukysymykset 13.2.2012). Samalla halusin käynnistää yleisen keskustelun. Esimerkiksi: kysyin, tuliko heille kuunnelmasta mitään muistoja mieleen? Moni vastasi että ”kyllä tuli, kauttaaltaan (ryhmähaastattelu 13.2.2012)” ja kertoivat muistojaan. Tämä herätti enemmän keskustelua ja sain heiltä paljon tietoa, mitkä äänet kuunnelmassa toivat eniten muistoja. Ryhmähaastattelussa huomasin hyvin, että toiset ihmiset puhuivat enemmän ja kertoivat omia kokemuksiaan, kun taas toiset vastasivat vain muutamalla sanalla.

Tässä tutkimuksessa ongelmaksi nousi haastateltavien vaikea tavoitettavuus, sillä kohderyhmässä oli esimerkiksi muistiongelmaisia. Kohderyhmä valittiin yhteistyössä Hervannan Kotosalla-korttelin palveluohjaajan kanssa, jotta saatiin mahdollisimman innokkaita, vapaaehtoisia ja tutkimukseen sopivia asukkaita. Toisaalta uskon haastatteluja olleen tarpeeksi, sillä vastauksissa alkoi esiintyä toistoa.

6.3 Tutkimuksen eettisyys

Eettisyys kuuluu osaksi tutkijan arkea. Jo tutkimusaihetta valittaessa on käytävä läpi, kenen ehdoilla tutkimusaiheen valinta tehdään ja miksi tutkimukseen ryhdytään. Lähtökohtana tutkimustyölle pitää olla ihmisarvon kunnioittaminen. Tutkittavalta henkilöltä on kysyttävä lupa tutkimukseen, ja hänelle on kerrottava, mihin tutkimukseen hän on osallistumassa. (Hirsjärvi, ym. 1997, 24–25.) Kun tutkittiin senioreiden suhdetta äänimaisemaan, heiltä kysyttiin lupa, ennen kuin he osallistuivat kyselyyn. Heille myös ilmoitettiin, mihin tutkimusta käytetään ja missä se julkaistaan. Haastattelut käsiteltiin luottamuksellisesti, heidän nimensä eivät esiinny missään vaiheessa, eikä heitä ole tunnistettavissa vastausten perusteella.

7 Tulokset

Alku- ja jälkihaastatteluiden ero oli odotettua pienempi. Alkuhaastattelu tehtiin (31.1.2012) viiden eri Kotosalla-korttelin asukkaan kanssa. Heiltä kysyttiin kuusi kysymystä, joilla haluttiin selvittää, mistä äänistä he pitävät ja mistä eivät. Samalla kysymyksillä kerättiin tietoa tulevaan kuunnelmaan, jossa esitettäisiin heidän haluamansa ihanteellinen äänimaisema.

Kaikissa haastatteluissa oli samankaltaisuutta. Kysyttäessä ”Millainen ääni rauhoittaa, piristää tai ilahduttaa sinua?”, vastattiin esimerkiksi *”vois sanoa että rauhoittaa kesämaisema: linnunlaulu ja pieni, hiljainen tuulenvire”*. *”Hyvä musiikki ilahduttaa.”* Kaikilla haastateltavilla luonnonäänet ja miellyttävä musiikki olivat tärkeässä asemassa positiivisina ääninä. Miellyttäväksi ääneksi koettiin myös muistoja mieleen tuova musiikki.

Negatiivisina koetuissa äänissä oli enemmän hajontaa, mutta muutamia selkeitä yhtäläisyyksiä vastauksissa oli: esimerkiksi *”yksinkertainen mörinä”, ”erittäin kovat äänet”, ”tappelevien lasten ääni ja aikuisten huuto päälle”, ”äreät äänet”*.

Yllättäen haastateltavat eivät kokeneet tehtaiden tai liikenteen aiheuttamaa melua erityiseksi ongelmaksi. *”Liikenteen melu ei häiritse/ärsytä, se kuuluu asiaan ja siihen on kaupungissa asuessa tottunut. Talossa tosin on hyvät äänieristykset”*.

Kuunnelman äänimaisemaan haluttiin paljon luonnonääniä ja rauhoittavia ääniä. *”Kuunnelmassa haluaisin kuulla miellyttäviä luonnon ääniä, kuten veden ääntä, tuulen huminaa, sade ja ukkonen, kaukaista muutakin ääntä.”* Musiikkia haluttiin kuulla melko paljon. *”Pitäis olla aika rauhallista, vaikka luonnon ääni tai joku miellyttävä instrumentti. Vanhan ajan elokuvaäännetkin miellyttää.”* Kuunnelmalta odotetaan ennen kaikkea viihdyttävyyttä ja leppoisuutta. *”Kuuntelemisen tulee olla luontevaa ja nautittavaa, niin että voin vaan istua ja sanoa että ”viihdyttäkää mua.”*

Yhtenä kysymyksenä oli: Onko mielestäsi tällaisella projektilla vaikutusta palvelutalossa viihtymiseen? Kaikki haastateltavat vastasivat ”kyllä”, ”totta kai”, jne. ”Siis mun mielestä olis ja sais olla muillekin.” ”Ehdottomasti!” ”Mun mielestä ihmisten tunteita pitäis myös nähdä.”

Musiikin merkityksestä tehtiin yksi kysymys. Tämä kysymys osoittautui tärkeäksi jokaiselle haastatellulle. Moni harrasti laulamista ja kuunteli paljon musiikkia.

7.1 Kuunnelma

Tilaan suunniteltiin yhdessä senioreiden kanssa demokuunnelma, jossa esiteltiin Hervannan Kotosalla-korttelin asukkaille eri mahdollisuuksia kokea äänimaisemaa kuunnelmana. Työn materiaali oli kerätty haastatteluista, joiden pohjalta äänimaisemapainotteinen kuunnelma toteutettiin. Samalla pyrittiin äänillä ja tutulla musiikilla tuottamaan muistoja elämän varrelta. Kuunnelman aiheeksi muodostui luonnon ja kaupungin vuoropuhelu. Kuunnelma oli nimeltään ”vanhan ajan äänet”, alaotsikkona ”kuultavissa vanhoja hyviä ääniä maaseudulta ja kaupungista.” Demokuunnelma suunniteltiin kestämään kymmenen minuuttia.

Kuunnelma alkaa metsän äänillä. Tarinassa on yksi henkilö, joka kävelee metsikössä ja kuuntelee lintujen laulua. Hän kulkee solisevan puron äärelle, johon hän pysähtyy. Sinä hetkenä alkaa soida Finlandian loppuosa. Finlandian loputtua äänimaiseman henkilö on vielä puron äärellä, josta hän jatkaa kulkuaan talolle. Talon sisällä kuunnelman päähenkilö kävelee takan viereen ja sytyttää sen. Tämän jälkeen hän istuu keinuoliin lukemaan lehteä ja rentoutuu takkatulen äärellä. Lehden luettuaan hän kuuntelee radiosta jatsia. Kuunnelma päättyy.

Hervannassa toteutettiin kaksi samansisältöistä demokuunnelmaa. Heti demon jälkeen heiltä tiedusteltiin kokemuksia ja tuntemuksia kuunnelmasta, jolloin saatiin koottua tutkimusaineistoa.

Ensimmäinen kysymys demon jälkeen oli: Millainen tunnelma kuunnelmasta jäi? Vastaukseksi tuli mm: rauhallinen, miellyttävä, salaperäinen ja kesäinen. *”Oikeastaan ihan hyvä, levollinen, muistojen täyteinen.”* *”Mieleen tuli kevät.”* *”Varsinkin kuunnelman alkuosa oli kaunis, jäi parhaiten mieleen.”* *”Rauhallinen ja kesäinen.”* Suurin osa kuuntelijoista sijoitti alkuosion kevääseen ja lumen sulamisen aikoihin. Mielikuvaa voi miettiä, miksi juuri kevääseen. Tämä luultavasti johtuu kuunnelman kuunteluajankohdasta eli helmikuusta, jolloin kevään odotus yleensä alkaa. Toinen kysymys oli: ”Herättikö kuunnelma muistoja?” *”Kyllä. Lintujen laulu herätti tunteita ja muistoja. Kaipuun keväästä ja kesästä.”*

Kuunnelman toisessa osiossa äänimaiseman päähenkilö viettää aikaa sisällä talossa. He tunnistivat talon *”punaiseksi vanhaksi pirtiksi”*, josta lapsuuden tapahtumat muistui mieleen. Enemmistö ajatteli, että sisätiloissa kävelijä oli mies eikä nainen. Hämmästyttävää oli huomata, kuinka he kommentoivat tapahtumia omiin kokemuksiin perustuen. Useassa haastattelussa tuli esille heidän omat talonsa, mummolat ja vierailut muiden luona. Osa senioreista kirjoitti paperille muistoja vasta kuunnelman toisessa osiossa. *”Herätti muistoja. Osittain muistot toivat mieleen vuodet 1950–1955.”* *”Seinäkellon raksutus tuo aina muistoja – mummola!”*

Kolmanneksi kysyttiin: Mitkä äänet heitä erityisesti miellyttivät? Erityisiä henkilökohtaisia mieltymyksiä tuotiin esille jonkin verran: *”Musiikki ja veden solina ja lintujen laulu.”* *”Kaikki.”* *”Linnunlaulu, kävely soratiellä ja oven narahdus.”*

Neljäs kysymys kuului: Mitkä äänet ärsyttivät tai herättivät negatiivisia tunteita? Muutama seniori vastasi, että mikään ääni ei ärsyttänyt. Negatiiviset ärsytykset olivat melko yksilöllisiä, mutta muutamia samankaltaisuuksiakin tuli esille. Kaksi haastatelluista vastasivat inhonneensa variksen ääntä. Erästä senioria ärsytti

musiikki ja toista korkokenkien kopsuttelu. *"Viimeksi kuullusta musiikista en pitänyt. Nuoret varmaan pitivät ko. musiikista."* Toinen seniori kommentoi: *"Raakkuva linnun ääni."*

Lopuksi pyydettiin vapaita kommentteja. Tähän seniorit vastasivat, että esitys oli kaunis ja upea, hieno kokonaisuus. Palautteena tuli muutamia neuvovia kommentteja. *"Äänistä voi saada tarinoita. Erilaisiakin eri henkilöiden mukaan."* Lisäksi toivottiin enemmän tuulta ja vaikkapa ukkosta. Kuunnelma toi senioreille muistoja mieleen ja synnytti keskusteluja ja oli siten onnistunut.

8 Pohdinta

Tämä Hyvinvointialan Living Lab – projektin kanssa yhdessä toteutettu tutkimus oli haastava. Tutkimusmateriaalia ja taustateoriaa oli suhteellisen vaikea löytää. Vastaavia aikaisempia tutkimuksia aiheesta ei löytynyt. Tämän vuoksi katson, että opinnäytetyöni on hyödyllinen, sillä se tuo uutta tietoa. Tämä on tärkeää hankkeelle, jossa selvitettiin erilaisia tapoja tuottaa virikkeitä palvelutalon asukkaille. Tutkimus hyödyttää myös äänisuunnittelijoita, jotka tekevät erilaisia kuunnelmia ja äänimaisemia seniori-ikäisille ihmisille. Samalla tutkittiin ikäihmisten suhdetta ja mieltymyksiä ääniin. Kuunnelmilla ja äänimaisemilla on suuri rooli nykypäivän yhteisöasumisessa, koska ne vaikuttavat paljon viihtyvyyteen ja sosiaaliseen elämään. Tutkimuksessa selvisi myös, että erilaisilla virikkeillä on positiivinen vaikutus. Kuunnelmille on paljon kysyntää seniori-ikäisten parissa. Osittain haasteeksi koettiin vähäinen osallistuminen, vaikka kuunnelmasta oli ilmoitettu kaksi viikkoa aikaisemmin.

Tutkimuksen teoriaosuudessa nousi esiin, kuinka haastavaa äänimaiseman suunnittelu ja luominen erityisesti seniori-ikäisille on. Esimerkiksi luontoäänet taustaääninä eivät välttämättä toimi, sillä ikääntyneen korva ei erota korkeita taajuuksia kuten esimerkiksi heinäsiirran sirtystä. Tutkimuksen kohderyhmä koostui melko hyväkuntoisista senioreista. Tutkimukseen sopivia senioreita oli vaikea tavoittaa Hervannan Kotosalla-korttelin asukkaista. Haastateltavia olisi voinut olla enemmänkin, vaikka näiltä tutkimukseen osallistuneilta senioreilta sain toki paljon tietoa tutkimukseeni. Tästä syystä tutkimusaineisto ei ole niin laaja kuin se voisi olla. Mielestäni haastateltavien määrä oli kuitenkin riittävä kvalitatiiviseen tutkimukseen.

Suunnitellessani äänimaisemaan pohjautuvaa kuunnelmaa pohdin usein kuulevatko vanhukset tämän äänen ja miten he siihen reagoivat ja mikä olisi miellyttävä ääni. Haastattelun tuloksena selvisi muutamia asioita, mistä ihmiset pitivät ja mistä eivät. Esimerkiksi luonnon tuottamat äänet nousivat suurella osalla miellyttävimmiksi kuunnella. Muutamat seniorit olisivat halunneet

kuunnella lintujen laulua ja metsän huminaa koko päivän. Minulle tuli yllätyksenä, ettei liikenteen ja kaupungin yleismelua koettu epämiellyttäväksi. Osittain seniorit eivät kokeneet sitä meluksi, koska Hervannan äänieristeet ovat huippuluokkaa, kertoi eräs asukas. Musiikilla ja äänitehosteilla saimme tutkimuksessa aikaan keskusteluita ja muistoja, joista seniorit puhuivat keskenään. Suunnittelussa yllätyin myös, miten saman äänen voi kokea eri tavalla tunnetasolla. Tämä osa-alue on niin laaja, joten päätin rajata sen tutkimuksestani pois, koska se ei olisi ollut enää äänisuunnittelijalle kuuluvaa tutkimusta.

Lähteet

Aro, Eero 2006. Tila- Ääni. Helsinki: Idemco Oy Riffi- julkaisut.

Berggren, D., Jauhiainen, T., Levänen, S., ym. 2008. Teoksessa Audiologia. (toim.) Jauhiainen Tapani Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Hellström, S. 2006. Äänimaisema ja esteettinen kokemus. Teoksessa Järviluoma, H. Koivumäki, A., Kytö, M. & Uimonen, H. (toim.) Sata suomalaista äänimaisemaa. Tampere: TAMK.

Heinonen, T. 2012 Hyvinvointiala Living Lab. Luettu 2.2.2012.

[http://www.tamk.fi/cms/tamk.nsf/\\$all/CC98D6F6E31F856AC2257742003E8141](http://www.tamk.fi/cms/tamk.nsf/$all/CC98D6F6E31F856AC2257742003E8141)

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino

Jauhiainen, T. 1995. Kuulo ja viestintä. Helsinki: Yliopistopaino

Koivumäki, Ari 2007. Äänikerronnan perusteet. Luettu 11.11.2011.

<http://www.aanipaa.tamk.fi>

Koivumäki, A. 1993. Äänikerronta. Opetushallitus. Helsinki: Painatuskeskus.

Kotosalla-kortteli. Kotosalla -sivusto. Luettu 14.5.2012

<http://www.kotosalla.fi/index.php?mid=3&pid=21>.

Laaksonen, K. 2011. Kotiteatteri. Luo toimiva viihdekeskus. Jyväskylä: WSOYpro Oy.

Uimonen, H. 2005 Ääntä kohti. Ääniympäristön kuuntelu, muutos ja merkitys.

Akateeminen väitöskirja Acta Universitatis Tamperensis 1110. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.

Liitteet

LIITE: 1

Haastattelukysymykset 31.1.2012 Hervannan Kotosalla-korttelissa:

1. Millainen ääni rauhoittaa /piristää/ilahduttaa sinua?
2. Millainen ääni hermostuttaa/ärsyttää /vihastuttaa sinua?
3. Mitä haluaisit kuulla kuunnelmasta, joka soisi monitoimitilassa?
4. Onko mielestäsi tällaisella projektilla vaikutusta palvelutalossa viihtymiseen?
5. Onko musiikki sinulle tärkeää?
6. Muita kommentteja hankkeeseen liittyen?

LIITE: 2

Vastauslomake kuunnelman jälkeen 13.2.2012:

1. Minkälainen tunnelma kuunnelmasta jäi?
2. Herättikö kuunnelma muistoja?
3. Mitkä äänet miellyttivät erityisesti?
4. Mitkä äänet ärsyttivät/herättivät negatiivisia tunteita?
5. Muut kommentit:

Liite: 3 Teemahaastattelurunko 13.2.2012 (lisäkysymykset):

1. Tuliko teillä muistoja mieleen kuunnelmasta?
2. Tämä oli demokuunnelma, onko tällaisille kuunnelmille tarvetta?
3. Sopsisiko kuunnelma keskusradioon?
4. Mikä vuosiluku teille tuli mieleen demokuunnelmasta?

Liite: 4

VANHANAJAN ÄÄNET

Kuunnelma hervannan monitoimitilassa

13.2.2012 klo:12.00

Kuultavissa vanhoja hyviä ääniä kaupungista ja maaseudulta

Tekijä: Samuel Riuttaskorpi

Yhteistyössä Hyvinvointialan Living Lab- hankkeen kanssa:

30